

11. De Jaegler H., Di Paolo E. Enacting intersubjectivity: A Cognitive and Social Perspective on the Study of Interactions / De Jaegler H., Di Paolo E. – Lancaster: Gazell Books Service Ltd. – 2008. – Vol. 10.). – 261 p.

Осетрова О. А., Борисова Ю. В., Пирог Л. А. Преподаватель глазами студентов: реконструкция образа с помощью метода незаконченных предложений

В современных условиях особое значение приобретает способность студента самостоятельно продуцировать знание, а задача преподавателя заключается в построении партнерских отношений со студентом. Их диалог предусматривает четкую артикуляцию взаимных ожиданий. В этом контексте является важным анализ представлений студентов о личности преподавателя.

Цель статьи – реконструкция образа преподавателя через вербальные характеристики студентов, полученные методом незаконченных предложений, выявление тенденций его трансформации.

В результате исследования авторами установлено, что ожидания студентов относительно преподавателей, предположения о педагогическом взаимодействии часто не оправдываются. Это репрезентировано в преимущественно негативной коннотации высказываний студентов старших курсов.

Усиление рефлексивной составляющей на всех уровнях организации образовательного процесса будет содействовать большей его эффективности и дееспособности системы высшего образования в целом.

Osetrova O. O., Borysova Yu. V., Piroh L. A. The teacher through the eyes of the students: image reconstruction using the method of unfinished sentences

In modern conditions the student's ability to produce knowledge independently acquires special importance; the teacher's task is to build partnership relations with the student. Their dialogue provides for articulation of mutual expectations. In this context, it is important to analyze students' perceptions of the teacher's personality.

The purpose of the article is to reconstruct the image of the teacher through the verbal characteristics of the students, obtained with the method of unfinished sentences, to identify the tendencies of its transformation.

As a result the authors point: the students' expectations regarding teachers, assumptions about pedagogical interaction often not justified. This is represented in the predominantly negative connotation of the statements of senior students.

Strengthening the reflective component at all levels of the organization of the educational process will contribute to its greater effectiveness and the ability of the higher education system as a whole.

Key words: paradigm or constructivism, enactivity approach, teacher, student, educational process, unfinished sentences method.

УДК 378:373.2

Панькевич О. О.

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Перетворення, які відбуваються нині в Україні в ідеологічній, економічній, духовній сферах, зумовлюють необхідність модернізації вищої професійної освіти, спрямованої на підготовку майбутніх фахівців соціономічної сфери, в які володіють високою професійною культурою, невід'ємною складовою частиною якої виступає культура професійної взаємодії. Студіювання наукового фонду дало змогу дійти висновку, що проблема формування культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери в сучасній психолого-педагогічній літературі висвітлена незначною мірою. Метою статті є огляд наукових підходів до сутності поняття "культура", визначення складників культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери (мовленнєва, моральна, емоційна, конфліктологічна культура, культура спілкування тощо).

Ключові слова: культура, складники культури професійної взаємодії, майбутні фахівці соціономічної сфери.

Актуальність започаткованого дослідження полягає в тому, що перетворення, які відбуваються нині в Україні в ідеологічній, економічній, духовній сферах, зумовлюють необхідність модернізації вищої професійної освіти, спрямованої на підготовку майбутніх фахівців соціономічної сфери, які володіють високою професійною культурою, невід'ємною складовою частиною якої виступає культура професійної взаємодії.

Сутність професійної взаємодії була предметом досліджень Т. Анісімової, В. Бикова, Є. Головахи, Г. Дегтярьової, Л. Долинської, Г. Костюк, М. Лежньової, Н. Паніної, А. Петрова М. Сімкачевої, В. Семиченко, В. Сластьоніна, М. Томашевської, Н. Шигонської та ін.

Щодо формування культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери, то зазначимо незначну кількість досліджень у цьому напрямі. Так, науковцями досліджувалися питання формування культури професійної взаємодії майбутнього менеджера (О. Велкова), майбутніх фахівців комерційної діяльності (С. Кожушко), студентів факультету фізичного виховання (С. Будинкевич, Н. Мацола), культури педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу вищих аграрних навчальних закладів (В. Кручек), особистісної взаємодії як базової компетентності педагога (Т. Яцула).

Отже, студювання наукового фонду дало змогу дійти висновку, що проблема формування культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери висвітлена в сучасній психолого-педагогічній літературі недостатньо.

Метою статті є огляд наукових підходів до сутності поняття "культура", визначення складників культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери.

Для визначення феномена "культура професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери" доцільно розглянути наукові підходи до сутності поняття "культура".

У довідкових джерелах дефініція "культура" трактується як: складне, міждисциплінарне, загальнометодологічне поняття, зміст якого характеризує історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей особистості, відображений у типах і формах організації життя та діяльності людей, у їхніх взаємовідносинах, а також у створюваних ними матеріальних і духовних цінностях [20, с. 486]; соціально-прогресивна творча діяльність людства в усіх сферах буття і свідомості, що є діалектичною єдністю процесів опредмечування (створення цінностей, норм, знакових систем) і розпредмечування (засвоєння культурної спадщини), спрямована на оновлення дійсності, перетворення багатства людської історії на внутрішнє багатство особистості, виявлення і всебічний розвиток сутнісних сил людини; історичне явище, розвиток якого залежить від зміни суспільно-економічних формацій [25, с. 283]; сукупність матеріальних та духовних цінностей, що створені суспільством і характеризують рівень розвитку суспільства; вся сума досягнень та інституцій, які відрізняють наше життя від життя тваринних предків і служать захисту від природи й урегулюванню взаємовідносин [6, с. 395]; певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, що виявляється в типах і формах організації життя й діяльності людини в їх взаємовідносинах; царина духовного життя суспільства; емоційно-вольове і ціннісне ставлення людини до довкілля та інших людей [12, с. 68]; сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, що відбивають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивної діяльності; рівень оволодіння якоюсь галуззю чи діяльністю [7, с. 163].

Більш широко розглядається дефініція "культура" в словнику Вебстера, а саме як: а) загальна схема результатів людської діяльності, що відображається в думках, мові, реальних речах і залежить від здатності людини вивчати та передавати знання наступним поколінням за допомогою знарядь, мови й абстрактного мислення; б) набір ухвалених поглядів, суспільних форм і матеріальних благ, які створюють характерні риси звичаїв расової, релігійної чи соціальної групи; в) комплекс типових видів поведінки чи стандартних соціальних характеристик, притаманних якійсь конкретній групі, роду діяльності, професії, статі, віку [26, с. 259].

Варто зазначити, що науковцями означене поняття тлумачиться по-різному, зокрема як:

– продукт життєдіяльності людей, що вступають у спілкування, продукт їхнього гуманітарного мислення, співробітництва, обміну цінностями, це "робота самозміни"; культура існує як спілкування, яке діалог людей різних культур; як форма вільного вибору особистістю сенсів свого життя і ухвалення відповідальності за свій вибір, свою долю; як творчість, продуктами якої виступають конкретні тексти і твори (М. Бахтін [2, с. 89]);

– суспільні відносини між людьми зі створення, засвоєння, збереження, поширення матеріальних і духовних продуктів культурної діяльності людей, з одного боку, і формування самих людей як суб'єктів культурної життєдіяльності, сфери прояву сутнісних сил – з іншого (А. Арнольд [1, с. 46.]);

– система надбіологічних програм людської життєдіяльності (діяльності, поведінки, спілкування), які історично розвиваються і забезпечують відтворення та зміни соціального життя в усіх його проявах. Ці програми включають знання норм, навичок, ідеалів, зразків діяльності та поведінки, ідей, гіпотез, вірувань і ціннісних орієнтацій [23, с. 12];

– все, що створено людством, суспільством, фізичною і розумовою працею кожного його члена на благо людини; ідейний і моральний стан суспільства, що визначається матеріальними умовами його життя й виявляється в його побуті, ідеології, освіті, свідомості, життєвій активності, досягненнях науки, літератури, у фізичному та моральному вихованні [17, с. 121];

– організація явищ, видів і норм активності, предметів (засобів, речей, створених за допомогою знарядь), ідей (віри, знань) і почуттів (настанов, відносин, цінностей), виявлених у символічній формі (А. Уайт [27, с. 241]);

– універсальний спосіб діяльності людини з освоєння світу і виявлення своєї внутрішньої сутності, результатом якої є сукупність створених і накопичених культурних багатств як особливої форми культурної реальності, що слугує однією з головних основ усієї людської діяльності і людського буття (Н. Самсонова [21, с. 52]).

Незважаючи на різне тлумачення означеного конструкту, спільним у них є виокремлення матеріальних і духовних цінностей, організація життєдіяльності у взаємовідносинах між людьми (спілкування, діалог культур, співпраця тощо).

З огляду на те, що предметом започаткованого дослідження є формування культури професійної взаємодії на підставі аналізу наукових джерел було визначено, що професійна взаємодія фахівців соціономічної сфери є процесом взаємодії суб'єктів професійної діяльності, що ґрунтується на співробітництві і передбачає встановлення та підтримку контактів між його учасниками, обмін професійною інформацією; сприйняття й розуміння партнерів по діяльності; взаємовплив і взаємодопомогу з метою вирішення професійних завдань.

Наголосимо на тому, що культура професійної взаємодії лежить в основі професійної діяльності фахівців соціономічної сфери. Розглянемо найбільш суттєві складники означеного феномена.

Зважаючи на те, що до соціономічної сфери належать професії типу "людина – людина", важливим складником культури професійної взаємодії є культура спілкування. Як наголошує Б. Лихачов, спілкування є найважливішим середовищем духовного, суспільного та особистісного проявів людини, досягненням взаєморозуміння між людьми. Спілкування є живим неперервним процесом взаємодії людей, що забезпечує усю різноманітність життєдіяльності, відносин, самопрояву та самоствердження за допомогою мови чи сленгу, а також міміки, поз, рухів тіла, жестів, символів, звукових сигналів, умовних знаків [13, с. 219].

Професійна діяльність представників соціономічних професій пов'язана зі спілкуванням із людьми, яке ґрунтується на загальних соціально-психологічних закономірностях і орієнтується на успішне й ефективне виконання професійних обов'язків, включає обмін пропозиціями, вимогами, поглядами, мотивами з метою розв'язання конкретних проблем, підпис чи встановлення інших відносин між суб'єктами спільної діяльності [8].

Культура спілкування, зазначають В. Кан-Калик і М. Никандров, передбачає уміння фахівця правильно планувати та здійснювати систему комунікації, швидко й точно знаходити адекватні комунікативні засоби, які відповідають творчій індивідуальності спеціаліста, ситуації спілкування та індивідуальним особливостям суб'єктів взаємодії, відчувати й підтримувати зворотній зв'язок у спілкуванні, уміння чітко й емоційно відкрито виявляти свої почуття й думки [10, с. 73].

У професійному спілкуванні майбутніх фахівців соціономічної сфери великого значення набуває перехід від монологічної до "діалогу культур", під час якого, за В. Біблером, забезпечуються умови і для виникнення нових проєктів й ідей, спілкування й розвитку особистості, а також професійного становлення і зростання особистості майбутніх фахівців [3, с. 114], у тому числі й соціономічних професій у період навчання в ЗВО.

Зважаючи на те, що Україна є багатонаціональною країною, і те, що нині вона "відкрита" для встановлення взаємин із представниками народів, з якими у своїй діяльності стикаються і представники професій типу "людина – людина", важливою вважається формування в майбутніх фахівців культури міжнаціонального спілкування, яка вченими (А. Авксентьев, В. Авксентьев, Р. Кадієва та ін.) визначається як певні взаємозв'язки і взаємостосунки, у процесі яких люди, що належать до різних національних спільнот, дотримуються різних релігійних обрядів, обмінюються досвідом, духовними цінностями, думками, почуттями. Культура такого спілкування, продовжує Л. Волик, залежить від загального рівня розвитку людей, від їхнього вміння сприймати й дотримуватися загальнолюдських норм і моралі [5, с. 4].

Культуру спілкування не можна розглядати відірвано від мовленнєвої культури і культури невербального спілкування.

Мовленнєве спілкування – це засіб, пов'язаний із використанням мови, комунікативний акт, за допомогою якого передаються інформація, думки, почуття. Володіння мовними засобами впливу – найважливіша професійна якість, що дає змогу встановлювати контакт із довколишніми людьми, колегами, керувати собою в ситуації міжособистісного спілкування, вести бесіду, полеміку, дискусію, варіювати інтонацію мови тощо [9, с. 224–228].

Культура мовленнєвого спілкування охоплює дві складники: говоріння і слухання. Говоріння – це механізми побудови висловлювань відповідно до індивідуальних особливостей людини, яка говорить. Крім цього, це й особливості використаної лексики, і володіння граматику, і багатство асоціацій, і продуктивність чи стереотипність мовлення, його динамічність, прояв за допомогою слів певного ставлення до співрозмовника. Під час говоріння здійснюється стимулювання іншої людини до створення внутрішнього образу, подібного до того, що їй передається, відбувається розв'язання конкретних комунікативних завдань відповідно до мети мовлення й особливостей ситуації. При цьому необхідно, щоб висловлювання конструювалися відповідно до граматичних правил і переконливо впливали на співрозмовника [8]. Слухання – це активна діяльність, своєрідна робота, їй передують бажання почути, інтерес до співрозмовника. Слухати означає адекватно сприймати повідомлення, аналізувати стан співрозмовника та причини, чому він так говорить [8].

Не менш важливою у професійній взаємодії представників соціономічних професій є культура невербального спілкування, що передбачає розуміння жестів, інтонації, пауз, рухів тіла тощо, які допомагають здобути більш правдивої інформації, ніж під час просто мовленнєвого спілкування, оскільки саме за їх допомогою передаються емоції, ставлення суб'єктів одне до одного, до змісту розмови. За результатами наукових досліджень встановлено, що шляхом невербальних засобів відбувається від 40 до 80 % комунікації (А. Піз [16]). При цьому 55 % повідомлень сприймається через вирази обличчя, позу, жести, а 38 % – через інтонацію та модуляцію голосу (М. Альберт, М. Мескон, Ф. Хедоури [14]).

Іншим суттєвим складником культури професійної взаємодії в соціономічній сфері вважаємо моральну культуру. Мораль – це одна з форм суспільної й індивідуальної моральної свідомості; система поглядів та уявлень, ідей, принципів, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей [11, с. 225]. Моральна культура, як зазначають І. Красноштан і М. Пашенко, – це "засвоєння особистістю моральних норм, принципів, категорій, ідеалів суспільства на рівні власних переконань, дотримання їх як звичних форм особистої поведінки" [15, с. 69].

Досліджуючи проблеми формування професійної культури вчителів, діяльність яких також належить до соціономічних професій, В. Сластьонін наголошує на тому, що змістом внутрішньої моральної культури

виступають педагогічні цінності. До таких цінностей, на думку ученого, належать "цінності-цілі" (вбирають у себе творчий характер професійної праці, престижність, соціальну значущість, можливість самоствердження і самореалізації тощо), "цінності-засоби" (спосіб взаємодії педагога з колегами і довколишніми людьми), які, своєю чергою, поділяються на "цінності-відносини" (диктують способи взаємодії педагога з різними людьми з різних мікросоціумів, серед яких важливим є ставлення педагога до себе як до професіонала і особистості), "цінності-якості" (саме в них проявляються істотні особистісно-професійні характеристики фахівця: товариськість, доброзичливість, тактовність, толерантність, справедливість, прагнення зрозуміти іншу людину, допитливість, емпатія, прагнення до самовдосконалення в особистісному і професійному аспектах, упевненість у собі, своїх знаннях і діях, цілях і принципах діяльності, принциповість, рішучість, почуття міри, творча активність тощо) [23]. І хоча В. Сластьонін акцентує на професійній діяльності вчителів, вважаємо, що означені цінності є цілком прийнятними й у діяльності представників будь-яких професій, що належать до соціономічної сфери.

Важливу роль у культурі професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери, на нашу думку, відіграє емоційна культура, оскільки їхня діяльність залежить як від прояву власних емоцій, так і емоційного стану тих людей, з якими вони працюють. Науковці (Л. Коваль, Л. Мітіна, В. Поліщук, В. Поплужний, В. Рибалка, О. Саннікова, В. Сухомлинський, О. Чебикін та ін.) зазначають, що емоційна культура є складовою частиною духовної культури особистості, оскільки емоції допомагають розкрити внутрішній світ людини, впливають на її вчинки, відіграють роль регуляторів людського спілкування.

На необхідності формування емоційної культури наголошував В. Сухомлинський. На його думку, людина не може успішно співпрацювати з іншими людьми, якщо вона емоційно "бідна", адже "емоційне безкультур'я в ставленні до людей породжує егоїзм, який є головним коренем байдужості, антигромадських учинків, злочинів" [24, с. 245].

Індивідуальні характеристики людини (в тому числі й емоційний стан), підкреслює В. Поліщук, суттєво впливають на професійні якості особистості, які можуть як сприяти формуванню професійної майстерності і творчого підходу до трудової діяльності, так і перешкоджати професійному становленню (надмірна емоційність) [18, с. 34].

Розглядаючи емоційну культуру в контексті духовного розвитку особистості, В. Поплужний зазначає, що її зміст не є абсолютно незмінним, він коригується під впливом соціальних умов, об'єднуючи в собі гуманістичні почуття, емпатію, почуття поваги, багатство емоційних відтінків [19, с. 11].

Ще одним складником культури професійної взаємодії фахівців соціономічної сфери виокремлюємо конфліктологічну культуру. Це зумовлено тим, що у процесі спілкування з людьми виникають різноманітні, у тому числі й конфліктні, ситуації. Натомість, досліджуючи проблему формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери, Т. Браніцька доходить висновку, що фахівці, основною сферою діяльності яких є взаємодія з іншими, особливо фахівці-початківці часто не готові до управління конфліктними ситуаціями в процесі професійної діяльності. Це виявляється в недостатньому розвитку в них необхідних якостей, що забезпечують фахівцеві орієнтування у складній ситуації професійної взаємодії, уміння керувати негативними емоційними станами, впливати на опонента, виконувати дії щодо попередження або розв'язання конфлікту [4, с. 25].

На думку Н. Самсонової, конфліктологічна культура фахівця як наукова категорія є сплавом, єдністю конфліктогенних властивостей і якостей на психічному рівні (в інтелектуальній, мотиваційній, вольовій, емоційній, предметно-практичній, екзистенціальній сфері й у сфері саморегуляції) і на соціальному, особистісному рівні [21, с. 75].

В аспекті дослідження важливим видається твердження Н. Сребровської, яка наголошує на тому, що конфліктологічна культура фахівця соціономічної професії поряд з іншими видами культури відображає зрілість і розвиненість його особистості, якість його діяльності в конфліктогенному організаційному середовищі, є одним із важливих складників професіоналізму та повною мірою виявляється в міжособистісній взаємодії [22, с. 20]. Конфліктологічна культура майбутнього фахівця соціономічної професії, продовжує науковець, є системною категорією, що функціонально відображає якість його діяльності з управління конфліктами. Ця система охоплює сукупність духовних цінностей, норм і принципів майбутнього фахівця (професійний світогляд), його особистісних властивостей і якостей, форм набутої поведінки; мотиваційну готовність управляти конфліктами, а також конфліктологічні знання, уміння і навички, що дають йому змогу конструктивно будувати свою професійну діяльність і розв'язувати організаційні завдання в такій складній ситуації соціальної взаємодії, як конфлікт [22, с. 44]. На нашу думку, зважаючи на те, що на сучасному етапі в Україні переважає, на жаль, конфліктогенна ситуація, перед закладами вищої освіти постає завдання формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери, щоб вони могли успішно виконувати професійні завдання.

Висновки. Отже, на підставі вищезазначеного доходимо висновку, що культура професійної взаємодії є складним особистісним утворенням, що, крім наявності професійних знань, умінь і навичок, характеризується вміннями правильно планувати та здійснювати систему комунікації, здійснювати діалог культур, володінням мовленням і невербальними засобами спілкування (культура спілкування), наявністю цінності професійної діяльності (моральна культура), уміннями розпізнавати емоції довколишніх людей і керувати

власними емоціями під час взаємодії (емоційна культура), уміннями запобігати й розв'язувати конфліктні ситуації, що виникають у професійній діяльності (конфліктологічна культура).

Перспективою подальших наукових розвідок є визначення й обґрунтування педагогічних умов, що сприятимуть формуванню культури професійної взаємодії майбутніх фахівців соціономічної сфери у процесі навчання в закладах вищої освіти.

Використана література:

1. Арнольдov А. И. Путь к храму культуры : образование как социокультурный феномен / А. И. Арнольдov. – Москва : Грааль2000. – 107 с.
2. Бахтин М. М. Философская культура XX века / М. М. Бахтин. – СПб., 1991. – Вып. 1. – 128 с.
3. Библер В. С. На гранях логики культуры / В. С. Библер. – Москва, 1997. – 440 с.
4. Браніцька Т. Р. Формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців соціономічної сфери в Росії / Т. Р. Браніцька // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 4. – С. 24–30.
5. Волик Л. В. Теорія і практика полікультурного виховання майбутніх педагогів початкової ланки освіти : [програма спеціального курсу] / Л. В. Волик. – Полтава : ІОЦ Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, 2004. – 26 с.
6. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика / С. Ю. Головин. – Минск : Харвест, 2003. – 976 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / автор-укл. С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 374 с.
8. Естетика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/6386011/>.
9. Жека Т. Мовленнєва культура викладача вищого навчального закладу / Т. Жека // Професійна підготовка фахівців у системі неперервної освіти : зб. наук. пр. / за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончук. – Житомир, 2015. – С. 224–228.
10. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – Москва : Педагогика, 1990. – 144 с.
11. Капітан Н. О. Поняття "моральна культура": зміст та сутність дефініції // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності : зб. наук. пр. – Львів : ЛДУ БЖД, 2016. – № 14. – С. 223–229 с.
12. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – Москва : ИКЦ "МарТ"; Ростов н/Д : Издательский центр "МарТ", 2005. – 448 с.
13. Лихачев Б. Т. Педагогика. Курс лекцій : [уч. пос. для студ. пед. учебн. завед. и слушат. ИПК и ФПК] / Б. Т. Лихачев. – Москва : Прометей, 1992. – 528 с.
14. Мескон М. Х. Основы менеджмента / М. Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – [3-е изд.] / пер. с англ. – Москва : ООО "И. Д. Вильямс", 2012. – 672 с.
15. Пащенко М. І. Педагогіка : [навчальний посібник] / М. І. Пащенко, І. В. Красноштан. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 228 с.
16. Пиз А. Язык телодвижений / А. Пиз. – Нижний Новгород : Ай Кью, 1992. – 265 с.
17. Подласый И. П. Педагогика : Новый курс : [учебник для студентов пед. вузов] : в 2 кн. / И. П. Подласый. – Москва : Гуманит. изд. центр Владос, 1999. – Кн. 2 : Процесс воспитания. – 256 с.
18. Поліщук В. М. Виховання особистості : повсякдення і стереотиби / В. М. Поліщук. – Глухів : РВВ ГДПУ, 2004. – 168 с.
19. Поплужный В. А. Эмоциональная культура школьников : [метод. пособие] / В. А. Поплужный. – Новгород : Изд-во ГПИ, 1993. – 43 с.
20. Российская педагогическая энциклопедия. – Москва : Энциклопедия, 2001. – 842 с.
21. Самсонова Н. В. Конфликтологическая культура специалиста и технология ее формирования в системе вузовского образования : [монография] / Н. В. Самсонова. – Калининград : Изд-во КГУ, 2002. – 308 с.
22. Серебровская Н. Е. Становление и развитие конфликтологической культуры будущего специалиста социономической профессии в вузовский период : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 "Педагогическая психология" / Н. Е. Серебровская. – Нижний Новгород, 2011. – 53 с.
23. Слостенин В. А. Формирование профессиональной культуры учителя / В. А. Слостенин. – Москва : Прометей, 1993. – 178 с.
24. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : [у 5 т.] – Київ : Рад. школа, 1977. – Том 3. – С. 283–658.
25. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – [6-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : Политиздат, 1991. – 560 с.
26. Webster N. An American dictionary of the English language / N. Webster. – New York : Springfield, 1868. – 564 p.
27. White L. A. The concept of culture / L. A. White // American Anthropologist. Wach, 1959. – Vol. 61. – P. 227–251.

References:

1. Arnoldov A. I. (2000) Put k hramu kulturyi : obrazovanie kak sotsiokulturnyy fenomen [The way to the culture temple: education as a socio-cultural phenomenon]. – Moskva : Graal. –107 s. [in Russian].
2. Bahtin M. M. (1991) Filosofskaya kultura HH veka [Philosophical culture of the XXth century]. – Sankt-Peterburg. – Vyip. 1. – 128 s. [in Russian].
3. Bibler V. S. (1997) Na granyah logiki kulturyi [On the facets of the logic culture]. – Moskva. – 440 s. [in Russian].
4. Branitska T. R. (2013) Formuvannia konfliktolohichnoi kultury maibutnix fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery v Rosii [Formation of the conflictological culture of future specialists of the socioeconomic sphere in Russia]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. – 2013. – № 4. – S. 24–30. [in Ukrainian].
5. Volyk L. V. (2004) Teoriia i praktyka polikulturnoho vykhovannia maibutnix pedahohiv pochatkovoї lanky osvity [Theory and practice of multicultural education of future teachers of the initial level of education]. – Poltava : IOTs Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. H. Korolenka. – 26 s. [in Ukrainian].
6. Golovin S. Yu. (2003) Slovar psihologa-praktika [Dictionary of the psychologist practitioner]. – Minsk : Harvest. – 976 s. [in Russian].
7. Honcharenko S. U. (1997) Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. – Kyiv : Lybid. – 374 s. [in Ukrainian].
8. Estetyka [Aesthetics]. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://studfiles.net/preview/6386011/> [in Ukrainian].
9. Zheka T. (2015) Movlennieva kultura vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu [Speech culture of the lecturer]. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv u systemi neperervnoi osvity. Zhytomyr. – S. 224–228. [in Ukrainian].

10. Kan-Kalik V. A., Nikandrov N. D. (1990) Pedagogicheskoe tvorchestvo [Pedagogical creativity]. – Moskva : Pedagogika. – 144 s. [in Russian].
11. Kapitan N. O. (2016) Poniattia "moralna kultura" : zmist ta sutnist definitsii. [Understanding "moral culture": content and essence of the definition]. Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti. – Lviv : LDU BZhD. – № 14. – S. 223–229 [in Ukrainian].
12. Kodzhaspirova G. M., Kodzhaspirov A. Yu. (2005) Slovar po pedagogike [Dictionary of Pedagogy]. – Moskva : IKTs "MarT"; Rostov n/D : Izdatelskiy tsentr "MarT". – 448 s. [in Russian].
13. Lihachev B. T. (1992) Pedagogika. Kurs lektsiy [Pedagogy. Lectures]. Uchebnoe posobie. – Moskva : Prometey. – 528 s. [in Russian].
14. Meskon M. H., Albert M., Hedouri F. (2012) Osnovy menedzhmenta [Fundamentals of Management]. [3-e izd.]. – Moskva : OOO "I. D. Vilyams". – 672 s. [in Russian].
15. Pashchenko M. I., Krasnoshtan I. V. (2014) Pedagogika [Pedagogy]. Navchalnyi posibnyk. – Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury. – 228 s. [in Ukrainian].
16. Piz A. (1992) Yazyk telodvizheniy [Body language]. – Nizhniy Novgorod : Ay Kyu. – 265 s. [in Russian].
17. Podlasyiy I. P. (1999) Pedagogika : Novyy kurs [Pedagogy: A New Deal] : Uchebnyk : V 2 kn. – Moskva : Gumanit. izd. tsentr Vldos. – Kn. 2 : Protsess vospitaniya. – 256 s. [in Russian].
18. Polishchuk V. M. (2004) Vychovannia osobystosti : povsiakdennia i stereotypy [Personality upbringing: everyday life and stereotypes]. – Hlukhiv : RVV HDPU. – 168 s. [in Ukrainian].
19. Popluzhnyi V. A. (1993) Emotsionalnaya kultura shkolnikov [Emotional culture of students] . Metodicheskoe posobie. – Novgorod : Izd-vo GPI. – 43 s. [in Russian].
20. Rossiyskaya pedagogicheskaya entsiklopediya (2001) [Russian Pedagogical Encyclopedia]. – M. : Entsiklopediya. – 842 s. [in Russian].
21. Samsonova N. V. (2002) Konfliktologicheskaya kultura spetsialista i tehnologiya ee formirovaniya v sisteme vuzovskogo obrazovaniya [Conflictological culture of a specialist and the technology of its formation in the system of higher education]. Monografiya. – Kaliningrad : Izd-vo KGU. – 308 s. [in Russian].
22. Serebrovskaya N. E. (2011) Stanovlenie i razvitie konfliktologicheskoy kulturyi buduschego spetsialista sotsionomicheskoy kulturyi v vuzovskiy period [Formation and development of conflictological culture of the future specialist of socionic professions studing at university]: avtoref. dis. ... d-ra psihol. nauk. 19.00.07. – Nizhniy Novgorod. – 53 s. [in Russian].
23. Slastenin V. A. (1993) Formirovanie professionalnoy kulturyi uchitelya [Formation of professional culture]. – Moskva : Prometey. – 178 s. [in Russian].
24. Sukhomlynskiy V. O. (1977) Narodzhennia hromadianyna [Born of Citizen]. Vybrani tvory : [U 5 t.]. – Kyiv : Rad. shkola. – T. 3. – S. 283–658. [in Ukrainian].
25. Filosofskiy slovar (1991) [Philosophical dictionary]. – Moskva : Politizdat. – 560 s. [in Russian].
26. Webster N. (1868) An American dictionary of the English language. – New York : Springfield. – 564 p. [in English].
27. White L. A. (1959) The concept of culture. American Antropologist. – Vol. 61. – P. 227–251. [in English].

Панькевич Е. А. Культура профессионального взаимодействия будущих специалистов соционической сферы как педагогическая проблема

Преобразования, происходящие сегодня в Украине в идеологической, экономической, духовной сферах, обуславливают необходимость модернизации высшего профессионального образования, направленного на подготовку будущих специалистов соционической сферы, владеющих высокой профессиональной культурой, неотъемлемой составляющей которой является культура профессионального взаимодействия. Анализ научного фонда позволил сделать вывод о том, что проблема формирования культуры профессионального взаимодействия будущих специалистов соционической сферы в современной психолого-педагогической литературе освещена недостаточно. Целью статьи является обзор научных подходов к сущности понятия "культура", определение составляющих культуры профессионального взаимодействия будущих специалистов соционической сферы (речевая, моральная, конфликтологическая культура, культура общения и т. д.).

Ключевые слова: культура, составляющие культуры профессионального взаимодействия, будущие специалисты соционической сферы

Pankevich E. A. Culture of professional interaction of future specialists in the socionic sphere as a pedagogical problem

The transformations taking place in Ukraine today in the ideological, economic and spiritual spheres make it necessary to modernize the higher professional education aimed at training future specialists in the socionic sphere who have a high professional culture, an integral part of which is the culture of professional interaction. The analysis of the scientific foundation made it possible to conclude that the problem of forming a culture of professional interaction among future specialists in the socionic sphere in modern psychological and pedagogical literature has not been widely covered. The aim of the article is to review the scientific approaches to the essence of the concept "culture", the definition of the components of the culture of professional interaction of future specialists in the socionic sphere (speech, moral, emotional, conflictological culture, communication culture, etc.).

Key words: culture, components of the culture of professional interaction, future specialists in the socionic sphere.